بەشی سنوور -سزا-ی تاوانەکان (الــحُــدُود) (١)

پێویست (واجب)ە لەسەر دەسەڵات داری موسوڵمانان کەوا سنوورە شەرعیەکان جێ بەجێ بکات لە سەر تاوانباران ئیتر با ئەو تاوانبارە کەس و کاری خۆیشی بێت یان لە خێڵێکی ناو داریش بێت (٢) وەجێ بەجێ

(١) (الحُدُود) کۆی (حَدَّ)ە ، وە (حدّ)یش لەزمانی عەرەب دا : ئەو شتەیە کە نێوانی دووشت دەکات ، وە بەواتای بەرگریش هاتووە . وەلەشەر عیش دا ئەو سزایانەیە کەدانراوە لەشەرع دا بۆ تاوانەکان ، بۆ ئەوەی ببێتە بەر هەڵستێك تاوەکو خەڵکی نەیکەن .

(٢) لەبەر فەرموودەکەی (عَبْدُالله بن صَامت) (خوای لێ ڕازی بێت) کەوا فەرمووی : پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**أَقِيْمُوا حُدُودَ الله فِي القَرِيْبِ وَالبَعِيْدِ وَلاَ تَأْخُذْكُمْ فِي اللهِ لَوْمَةَ لائِمٍ**)) واتە : سنوورەکانی خوای گەورە بەجێ بهێنن لەکەسانی نزیك و دوورتان دا وەتانەی تانە وەشێنەرەکان واتان پێ نەکات بەو کارە هەڵ نەسن [رواه ابن ماجه (2540/849/2) وهو حديث حسن بروانە صحيح ابن ماجه (2058)] .

وەلەبەر فەرموودەکەی (عَائِشَة) (خوای لێ ڕازی بێت) کەوا فەرمووی : لەڕاستی دا (قُرَيْش) یەکان مەسەلەی ئەو ئافرەتە (مَخْزُومِيَّة) خەفەت باری کردن کەدزی کردبوو ، جا ووتیان : کێ دەتوانێت لەبارەیەوە قسە لەگەڵ پێغەمبەری خوا دا (ﷺ) بکات ، بۆ ئەوەی دەستی نەبڕێتەوە ؟ وەکێ دەوێرێت مەگەر (أُسَامَة) ی خۆشەویستی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ، بۆیە ئەویش لەبارەیەوە قسەی لەگەڵ پێغەمبەری خوادا (ﷺ) کرد ، جا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**أَتَشفَعُ فِي حَدٍ مِنْ حُدُودِ الله ؟**)) واتە : ئایە تکا (شەفاعەت) لەسنورێك لەسنورەکانی خوای گەورە دەکەیت ؟ پاشان هەڵساو ووتاری دا و فەرمووی : ((**أَيَّهَا النَّاسُ ، إنَّمَا ضَلَّ مَنْ كَانَ قَبلَكُمْ إنَّهُم كَانُوا إذا سَرَقَ الشَّرِيفُ**

كردنـی سـنوورەكانی خـوای گـەورە لەهـەر وڵاتێـك دا دەبێتـە هـۆی خێـرو بەرەكەت بۆ ئـەو وڵاتـە (□□□) وەتكاو شـەفاعەت كردن لەسنوورەكانی خـوادا دروست نیيە (□□□) وە باش وایـە ئەگـەر كەسێك خـۆی تـاوانێكی كرد لیٚـی پەشیمان ببێتەوە و بیشارێتەوەو باسی نەكات (□□□)

تَرَكُوهُ وَإِذا سَرَقَ الضَّعِيْفُ فِيهِمْ أقامُوا عَلَيه الحَدَّ ، وَأَيْمُ اللهِ لَوْ أنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ سَرَقَتْ لَقَطَعَ مُحَمَّدٌ يَدَهَا)) واتە : ئەی خەڵكینە ، لەڕاستی دا ئەوانەی پێش ئێوە گومڕا بوون ، چونكە ئەگەر پیاوێكی ناودار و بەڕێزیان دزی بكردایە ، وازیان لیٚ دەهێنا ، بەڵام ئەگەر پیاوێكی لاواز و بیٚ كەس لەناویاندا دزی بكردایە ئەوە سنووریان لەسەری جیٚ بەجیٚ دەكرد ، دەی سوێند بەخوا ئەگەر (فاطمة)ی كچی (محمد) دزی بكات ئەوە (محمد) دەستی دەبڕێتەوە [رواه البخاری (12/رقم/6788) ومسلم (1688/1315/3) واصحاب السنن] .

(□□□) لەبەر فەرمودەكەی (أَبُو هُرَيْرَة) (خوای لیٚ ڕازی بێت) كەوا پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فەرمووی : ((حَدٌّ يُعْمَلُ بِهِ فِي الأَرْضِ خَيْرٌ لأَهْلِ الأَرْضِ مِنْ أَنْ يُمْطَرُوا أَرْبَعِينَ صَبَاحًا)) واتە : سنوورێك لـە سـنوورەكانی خـوای گـەورە كـاری پـیٚ بكرێـت لـەزەوی دا چاكترە بۆ خەڵكی سەر زەوی لەوەی چل بەیانیان بارانیان بەسەردا ببارێت .

(□□□) لەبەر فەرموودەكەی (عَائِشَة) ی پێشوو بڕوانە (پ 495) .

(□□□) لەبەر فەموودەكەی (أَبُو هُرَيْرَة) (خوای لیٚ ڕازی بێت) كەوا پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فـەرمووی : ((كُلُّ أُمَّتِي مُعَافًى إلاَّ المُجَاهِرِينَ ، وَإِنَّ مِنَ المُجَاهَرَةِ أَنْ يَعْمَلَ الرَّجُلُ بِاللَّيْلِ عَمَلاً ، ثُمَّ يُصْبِحُ وَقَدْ سَتَرَهُ اللَّهُ عَلَيهِ ، فَيَقُولُ : يَافُلانُ عَمِلْتُ البَارِحَةَ كَذَا وَ كَذَا وَقَدْ بَاتَ يَسْتُرُهُ رَبُّهُ وَيُصْبِحُ يَكْشِفُ سِتْرَ اللهِ عَلَيهِ)) واتـە : هەموو ئوممەتەكەم ڕزگار دەبن تەنها ئەوانە نەبێت كەتاوان بەئاشكرا دەكەن وەئەویش لە ئاشكراكردنە كەوا پیاوێك تاوانێك دەكا بەشـەو پاشـان سـبەی هەڵدەسـتیٚ خـوای گـەورە بۆی داپۆشیوە ، جا دەڵیٚ : ئەی فلاٌنەكەس من دوێنیٚ ئەوە و ئەوەم كـرد ، ئـەو مایـەوە خوا بۆی داپۆشی بەڵام سبەی خۆی داپۆشینەكەی خوای گـەورەی لەسـەر خـۆی ئاشـكرا كرد و هەڵیدایەوە [رواه البخاری (10/رقم/6069) ومسلم (2990/2291/4)] .

وەئەگەر كەسێكیش پێی زانی دای پۆشێت (□□□) وەدەبێت دەسەڵات دار خۆی ئەنجامی بدات یان جێگر ونوێنەرەكانی (□□□) وە گەورە (سَيِّد) خۆی دەتوانێت سنوور لەسەر بەندەو كەنیزەی خۆی بەجێ بهێنێت (□□□) وەئەو تاوانانەی كەلەقورئان و سوننەت دا سزای بۆ دیاری كراوە ئەمانەیە : داوێن پیسی (زنا) و نێر بازی (عَمَلِ قَوْمِ لُوْط) و بوختان هەڵبەستن (القَذْف) و دزی كردن (السَّرْقَة) و بێهۆش بوون (السَّكْر) و دوژمنایەتی كردنی

(□□□) لەبەر فەرموودەكەی (أَبُو هُرَيْرَة) (خوای لێ رازی بێت) كەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**مَنْ سَتَرَ مُسْلِماً سَتَرَهُ اللهُ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ**)) واتە : هەركەسێك كەم و كوڕیو نهێنی موسڵمانێك داپۆشێت ئەوە خوای گەورە كەم و كوڕی و نهێنیەكانی لەدونیاو دوارۆژدا دا دەپۆشێت [رواه مسلم (2699/2074/4) وابو داود (4925/289/13) وغيرهما]

.

(□□□) چونكە پێغەمبەری خوا (ﷺ) خۆی سنوورەكانی جێ بەجێ دەكرد یان جێگرو نوێنەرەكانی ڕادەسپارد بۆ بەجێ هێنانی ، بەهەمان شێوە خەلیفە ڕاشیدیەكانیش هەر وایان كردوە ، وەئەگەر ئەو كارە بدرێتە دەستی (عَامَّە)ی خەڵكەوە ئەوە دەبێتە هۆی ڕقەبەرایەتی و دوژمنایەتیدروست بوون لەنێوانی خەڵكی دا .

(□□□) لەبەر فەرموودەكەی (أَبُو هُرَيْرَة) (خوای لێ رازی بێت) كەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**إِذَا زَنَتْ أَمَةُ أَحَدِكُم فَتَبَيَّنَ زِنَاهَا فَلْيَجلدْهَا الحَدَّ وَلاَ يُثَرِّبْ عَلَيْهَا ثُمَّ إِنْ زَنَتْ فَلْيَجلدْهَا الحَدَّ وَلاَيُثَرِّبْ عَلَيْهَا ، ثُمَّ إِنْ زَنَتِ الثَّالِثَةَ فَتَبَيَّنَ زِنَاهَا فَلْيَبِعْهَا وَلَوْ بِحَبْلٍ مِنْ شَعْرٍ**)) واتە : ئەگەر كەنیزەی كەسێكتان (زنا)ی كرد ، جاڕوون بویەوە (زنا)ی كردوە ئەوە با داری سنووری لێ بدات و زۆریش تانەو قسەیپێ نەكات ، پاشان ئەگەر (زنا)ی كردەوە ئەوە با داری لێ بداتەوە جارێكی تریش و زۆر تانەو قسەی پێ نەكات ، پاشان ئەگەر سێ یەم جار (زنا)ی كرد و بۆی ڕوون بویەوە ، ئەوە بابیفرۆشێت ئەگەر بەگوریسێكیش دەبێت (حەبلێك لە تووك دروست دەكرێت) [رواه البخاري (12/رقم/6839) ومسلم (1703/1328/3)] .

خواو پێغەمبەر (ﷺ) (المُحَارَبَة) و هەڵگەڕانەوە لەئیسلام (الرِّدَّة) و درچوون لەفەرمانی دەسەڵات دا و پێشەوای موسوڵمانان (أَهْلِ البَغِي) .

یەکەم: سنوور —سزا–ی داوێن پیسی ونێر بازی (حَدُّ الزِّنَا وَعَمَلِ قَومِ لُوطٍ) (□□□)

(□□□) داوێـن پیـسی یەکێکـە لەگـەورەترین تاوانـە گـەورەکان خـوای گـەورە لەسورەتی (الإسراء :32) دا دەفەرموی : ﴿وَلاتَقْرَبُوا الزِّنَا إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَ سَاءَ سَبِيْلاً﴾ واتە : وەنزیکی داوێن پیسی مەکەونەوە ، بەڕاستی ئەوە کارێکی خراپ و ڕێگایەکی پیسە . وە (عَبْدُالله بن مَسْعُود) (خوای لێ ڕازی بێت) فەرمووی : پرسیارم لەپێغەمبەری خوا (ﷺ) کرد کەوا چی تاوانێك زۆر گەورەیە ؟ فەرمووی : ((أَنْ تَجْعَلَ لِلّهِ نِدًّا وَهُوَ خَلَقَكَ)) واتە : کەوا هاوتا و شەریك بۆ خوا بڕیار بدەیت ، کەهەر ئەویش تۆی بەدی هێناوە . ووتم : پاشان چی؟ فەرمووی : ((أَنْ تَقْتُلَ وَلَدَكَ مَخَافَةَ أَنْ يُطْعِمَ مَعَكَ)) واتە : کەوا ڕۆڵەکەت بکوژیت لەترسی ئەوە دا خواردنت لەگەڵ دا دەخوات ، ووتم: پاشان چیتر؟ فەرمووی : ((أَنْ تُزَانِيَ بِحَلِيْلَةِ جَارِكَ)) واتە : کەوا کاری داوێن پیسی لەگەڵ حەلاڵی دراوسێکەت دا بکەیت [رواه البخاري (12/رقم/6811) ومسلم (86/90/1) وغيرهما].

وەخوای گەورە لەسورەتی (الفرقان : 68–70) دا لەباسی سیفەتەکانی بەندە ڕاستەقینەکانی خۆی دا دەفەرموی : ﴿وَالَّذِيْنَ لايَدْعُونَ مَعَ اللهِ إِلَهاً آخَرَ وَلايَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ إلاَّبالحَقِّ وَلَايَزنُونَ ،وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلكَ يَلْقَ أَثَامَاً ، يُضَاعَفْ لَهُ العَذَابُ يَوْمَ القِيَامَة وَيَخْلُدْ فيه مُهَانَا إلاَّ مَنْ تَابَ وَ آمَنَ وَعَمِلَ عَمَلاً صَالحاً ، فَأُولَئكَ يُبَدِّلُ اللهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَات﴾ واتە : وەئەوانەی کەوا لەگەڵ خوای گەورەدا داوا و هاوار بە کەسی تر ناکەن وەهیچ نەفسێك کەخوای گەورە کوشتنی حەرام کردوە بەناحەق نایکوژن وە کاری داوێن پیسی (زنا) ناکەن ، وەهەرکەسێك ئەوانە بکات ئەوە تووشی تاوانی گەورە دەبێت ، سزا بۆ ئەو لەڕۆژی قیامەت دا دوو جار دەبێتەوە ، وە بەزەلیلی لەوشوێنە ناخۆشەدا بەهەتاهەتایی دەمێنێتەوە ، مەگەر ئەو کەسەی تۆبە بکات و پەشیمان ببێتەوە و باوەڕ

ئەگەر كوڕ – لەژیاندا ژنی نەهێنا بوو – یان كچ – لەژیاندا شووی نەكردبوو – ی پێ گەیشتووی ژیر (□□□) ی ئازاد (□□□) وە بەبێ زۆر لێ كردن (□□□) ئەو تاوانەی كرد ئەوە سەد (100) داری لێ دەدرێت لەگەڵ دوور خستنەوەی ساڵێك دا (□□□)

بێنێت و كردەوەی چاكە بكات ، جا ئەوانە خوای گەورە خراپەكانیان بۆ دەگۆڕێت بەچاكە ...

(□□□) چونكە منداڵ و شێت هیچ (تَكْلِيْف)ی شەرعیان لەسەر نیە ، لەبەر فەرموودەكەی (عائشە) بڕوانە (پ 107) .

(□□□) چونكە ئەوەی كۆیلە بێت _ بەندە بێت یان كەنیزە _ ئەوە بەرد بارانی لەسەر نیە ، بەڵكو پەنجا داری لێ دەدرێت كە دەكاتە نیوەی سزای كەسێكی ئازاد . لەبەر فەرموودەكەی خوای گەورە لەسورەتی (النساء :25) دا كەدەفەرموێ : ((**فَإِذَا أُحْصِنَّ فَإِنْ أَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ**)) واتە : جا ئەگەر _ ئەم جۆرە كەنیزانە _ درانە شوو وەكارێكی داوێن پیسیان كرد ئەوە نیوەی سزای ئافرەتە ئازادەكانیان لەسەرە . وە (عَبْدُاللهِ بن عَيَّاشِ المَخْزُومِي) دەفەرموێ : (عُمَرُ بنُ الخَطَّاب) فەرمانی پێ كردم لەگەڵ چەند لاوێكی تری (قُريش) دا كەوا داریسزا بدەین لە چەند بەندەیەكی (إِمَارَة)هەر یەكە پەنجا دار ، پەنجا دار ، لەسەر داوێن پیسی (زنا) كردن . [رواه مالك (1508/594) والبيهقى (242/8) و هو حسن بروانه الارواء (2345)] .

(□□□) ئەگەر كەسێك (پیاو یان ئافرەت) زۆری لێ كرا لەسەر داوێن پیسی ئەوە داری سنوری لێ نادرێت لەبەر فەرموودەكەی (أَبُو عَبْدالرَّحْمَنِ السّلَمِي) كەوا ئافرەتێكیان هێنا بۆلای (عُمرُ بنُ الخَطَّاب) (خوای لێ ڕازی بێت) كەوا تینوێتی زۆری پێ هێنابوو ، جا بەلای شوانێك دا تێپەڕ بوە و داوای ئاوی لێ كردوە ، جا شوانەكەیش ئاوی پێ نەداوە ، تەنها كاتێك نەبێت كەخۆی بداتە دەستەوەو كاری خراپەی لەگەڵ بكات ، ئەویش ئەوەی كردوە ، جا ئیمامی عومەریش ڕاوێژی بەخەڵكی كرد لەبارەی بەرد باران كردنیەوە ،

(عَلِي) (خوای لێ ڕازی بێت) فەرمووی : ئەمە ناچار بووە ، من وا دەبینم وازی لێ بێنیت بڕوات ، جا ئەویش وای کرد [رواه البيهقي (236/8) وهو صحيح بروانە الارواء (2313)] .

(﷽) لەبەر فەرموودەی خوای گەورە لەسورەتی (النور: 2) دا ، کەدەفەرموی :

((الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ ، وَلاَتَأْخُذْكُم بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَاليَوْمِ الآخِرِ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَائِفَةٌ مِنَ المُؤْمِنِينَ)) واتە : ئافرەتی داوێن پیس و پیاوی داوێن پیس ئەوە هەر یەکەیان سەد (100) داریان لێ دەن ، وە لە کاتی جێ بەجێکردنی سنووری خوادا هیچ سۆزو بەزەییەك نەتانگرێت ئەگەر باوەڕتان هەیە بە خوا و بەڕۆژی دوایی وە با دەستەیەك لەئیمانداران ئامادەی سزا دانەکەیان بن . وەلەبەر فەرموودەکەی (زَيْدُ بنُ خَالِدِ الجُهَنِي) (خوای لێ ڕازی بێت) کەوا فەرمووی : بیستم پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمانی دەکرد لەبارەی کەسێکەوە کەوا (زنا)ی کردوە و ژنی نەهێناوە کەوا سەد (100) داری لێ بدرێت و ساڵێکیش دوور بخرێتەوە [رواه البخاری (2/رقم/6831)] .

تێبینی :

ئەگەر ئەو کەسەی کەداری لێ دەدرێت لاواز بوو بەرگەی سەد (100) داری نەدەگرت ، دەتوانرێت بەلقێکی دار خورما کە سەد (100) پەڕە (شمراخ) ی پێوە بێت یەك جار لێی بدرێت ، لەبەر فەرموودەکەی (سَعِيْدُ بنُ سَعْد بن عُبَادَة) (خوای لێ ڕازی بێت) کەوا فەرمووی : لەنێوان ماڵە کانمان دا پیاوێکی نوقسانی لاواز هەبوو ، جا گوێی پێ نەدەدرا ، تاڕۆژێك گرتیان بەسەر کەنیزەیەك لەکەنیزەکانی ماڵەوە ، خەریك بوو (زنا)ی لەگەڵ دا دەکرد ، جا (سَعْدُ بنُ عُبَادَة) باسی کرد بۆ پێغەمبەری خوا (ﷺ) ، جا ئەویش فەرمووی : ((إِجْلِدُوهُ ضَرْبَ مِائَةَ سَوْطٍ)) واتە : دارکاری بکەن بە لێدانی سەد (100) دار ، ووتیان : ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) : ئەو زۆر لەوە لاوازترە ئەگەر سەد (100) داری لێ دەین دەمرێت ، فەرمووی : ((فَخُذُوا لَهُ عَثْكَالاً فِيهِ مِائَةَ شَمْرَاخ فَاضْرِبُوهُ ضَرْبَةً وَاحِدَةً)) واتە : جا لقی دار خورمایەکی بۆ ببەن کەسەد (100) پەڕەی پێوە بێت ، جا یەك جار لێی دەن ، [رواه ابن ماجه (2/859/2574) وابو داود (4/رقم/4472) ولاحمد في فتح الرباني (16/99/253) وهو حديث صحيح بروانە صحيح ابن ماجه (2087)] .

وەئەگەر پیاو _ لەژیانی دا ژنی هێنابوو _ یان ئافرەت _ لەژیانی دا شووی کردبوو _ ئەو تاوانەی کرد ئەوە بەرد باران دەکرێت تا دەمرێت (□□□) و ئەو سنوورە لەسەری دەچەسپێت بە دان پێدا نانی تاوان بارەکە خۆی (□□□)

وەپێغەمبەری خوا (ﷺ) بەباشی زانیوە دار لە ئافرەتێك نەدرێت کەترس هەبووە بەرگەی نەگرێت وەك لە فەرموودەکەی (عَلِي) دا ، هاتوە وەفەرمووی : ((**أَحْسَنْتَ اُتْرُكْهَا حَتَّى تَتَمَاثَلَ**)) واتە : چاکت کرد وازی لێ بێنە تا باش دەبێتەوە [رواه مسلم (1705/1330/3)] .

(□□□) لەبەر ئەو فەرموودانەی لەو بارەیە وە هاتون لەوانە فەرموودەکەی (جَابِرُ بنُ عَبْدالله الأَنْصَارِي) (خوای لێ ڕازی بێت) کەوا پیاوێك لە (أَسلَم) هات بۆ لای پێغەمبەری خوا (ﷺ) و باسی بۆ کرد کە داوێن پیسی (زنا)ی کردووە ، جا چوار شایەتی لەسەر خۆی دا ، جا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمانی پێی کرد کەوا بەرد باران بکرێت ، وە ئەوە ژنی هێنا بوو [رواه الترمذي (1454/441/2) وابو داود (12/رقم4407)] .

وە فەرموودەکەی (إبنُ عبّاس) (خوایان لێ ڕازی بێت) کەوا (عُمَرُ بنُ الخَطَّاب) (خوای لێ ڕازی بێت) ووتاری بۆ خەڵکی دا ڕۆژێك ، جا فەرمووی : ((بەڕاستی خوا محمد (ﷺ) ی بە حەق ڕەوانە کردووە ، وەقورئانیشی بەسەر دا دابەزاند وەلەوەی دابەزاندوە ئایەتی بەرد باران کردن (الرَّجم) ، خوێندمانەوە و چوو بە(عقل) مانەوە و لێی تێگەیشتین ، پێغەمبەری خوا (ﷺ) بەرد بارانی کرد و ئێمەش پاش ئەو کردمان ، جا دەترسم ئەگەر زەمانە درێژە بکێشێت بەخەڵکی کەسێك بڵێت : بەخوا ئێمە ئایەتی بەرد باران کردن لەکتێبی خوادا نابینین ، جا گومڕا ببن بە وازهێنان لەفەرزێك کە خوای گەورە دایبەزاندوە ، وەبەرد بارانکردن لەکتێبی خوادا حەقە لەسەر پیاوێك کەوا ژنی هێنا بێت و ئافرەتێکیش کەشووی کردبێت ئەگەر داوێن پیسی کرد ، ئەگەر شایەت هەبوو لەسەری یان سکی پڕ بوو یان خۆی دانی پێدا بنێت)) [رواه البخاري (12/رقم/6830) ومسلم (1691/1317/3) وغيرهما] .

<u>**تێبینی:**</u>

ئەگەر ئەو ئافرەتە سکی هەبوو ئەوە چاوەڕوان دەکرێت تا سکەکەی دا بنێت وە تا منداڵەکەیشی لەشیر دان دەبڕێتەوە ئەگەر کەس نەبوو شیری بدات ، لەبەر فەرموودەکەی (بُرَيْدَة) کە لەپەراوێزەکەی داهاتوو دا باسی دەکەین .

( ) لەبەر فەرموودەکەی (إبْنُ عَبَّاس) (خوایان لێ ڕازی بێت) کەوا فەرمووی : (کاتێك کە (مَاعِزُ بنُ مَالِك) هات بۆ لای پێغەمبەری خوا (ﷺ) و پێی ووت : من (زنا)م کردوە ، پێغەمبەری خوا (ﷺ) پێی فەرموو : لەوانەیە ماچت کردبێت یاقورنجگت لێ گرتبێت یا تەماشات کردبێت ؟ ووتی : نەء ، ئەی پێغەمبەری خوا ، فەرمووی : ((**أَنِكْتَهَا ؟**)) واتە : ئەو کارەتکردووە ، (إبنُ عبّاس) فەرمووی : جا ئەو کاتە فەرمانی کرد بەبەرد باران کردنی) [رواه البخاری (2/رقم/6824) وابو داود (4404/109/12)] .

وە فەرموودەکەی (بُرَيدَة) (خوای لێ ڕازی بێت) کەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئافرەتێك هات بۆ لای لە (غَامِد) _ عەشرەتێك بوو _ لە (الأَزْد)ەوە ، جاووتی : ئەی پێغەمبەری خوا پاکم کەرەوە ، ئەویش فەرمووی : ((**وَيْحَكِ إرْجِعِي فَاسْتَغْفِرِي اللهَ وَتُوبِي إلَيْهِ**)) واتە : (وَيْح) بۆ تۆ ، بگەڕێرەوە و داوای لێ بوردن لەخوای گەورە بکەو پەشیمان بەرەوە بۆلای ئەو ، ووتی : وا دەتبینم دەتەوێت بمگێڕیتەوە وەك چۆن (مَاعِزُ بنُ مَالِك) ت گێڕایەوە؟ فەرمووی : ((**وَمَاذَاكَ ؟**)) واتە : ئەی ئەوە چییە ؟ ووتی : سکی هەیە لەزینا ، فەرمووی : ((**آنْتِ**)) واتە : تۆ ؟ ووتی : بەڵێ ، جا پێی فەرموو : ((**حَتَّى تَضَعَ مَا فِي بَطْنِكِ**)) واتە : تا ئەوەی لەسکت دایە دای دەنێیت ، (بُرَيْدَة) فەرمووی : جا پیاوێك لە (الأَنْصَار) کەفالەتی کرد تاسکی دانا ، جا هاتەوە بۆلای پێغەمبەری خوا و فەرمووی : ئەوە ئافرەتە (غَامِدِيَّة) کە منداڵەکەی دانا ، جا پێغەمبەری خوایش (ﷺ) فەرمووی : ((**إذاً لانَرْجُمْهَا وَنَدَعَ وَلَدَهَا صَغِيراً لَيْسَ لَهُ مَنْ يُرْضِعَهُ**)) واتە : کەوابوو بەرد بارانی ناکەین و ڕۆڵەکەی بەتەنها جێ بهێڵین کەسی نەبێت شیری بدات ، جا پیاوێك لە (الأَنْصَار) هەڵساو فەرمووی : شیردان و بەخێو کردنی لەسەر من ، ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) ، (بُرَيْدَة) فەرمووی : جا بەرد بارانی کرد [رواه مسلم (1695/1321/3)] .

وە (وَيْح) : ووشەی بەزەییە ، بەپێچەوانەوەی (وَيْل)ە ، کە ووشەی سزایە . وەفەرموودەیتر زۆرە بڕوانە (پ466) .

تێبینی :

ئەگەر پاش دان پێدانانەکەی پەشیمان بویەوە ، ووتی : زینام نەکردوە ئەوە وازی لێ دەهێنرێت لەبەر فەرموودەکەی (نُعَيْمُ بنُ هِزَال) (خوای لێ ڕازی بێت) کەوا فەرمووی : (مَاعِزُ بنُ مَالِك) هەتیو بوو لە باوەشی باوکم دا گەورە بوو ، جا تووشی (زِنا) هات لەگەڵ کەنیزەیەکی گەڕەکەکەمان دا ، جا باوکم پێی ووت : بڕۆ بۆلای پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئاگاداری بکەرەوە لەوەی کە کردوتە بەڵکو داوای لێ بووردنت بۆ بکات ، وە تەنها مەبەستی باوکم لەوەدا بوو بەهیوای ئەوە وە بەڵکو خوای گەورە دەروازەیەکی لێ بکاتەوە ، فەرمووی : جا هات بۆلای ووتی : ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ)، من کاری داوێن پیسی(زنا)م کردووە جا کتێبی خوام لەسەر بەجێ بهێنە ، جا پێغەمبەر گوێی پێنەدا ، ئەویش دووبارەی کردەوەو ووتی : ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) من (زنا)م کردووە کتێبی خوام لەسەر بەجێ بهێنە ، جا پێغەمبەری خوا (ﷺ) گوێی پێنەدا جا ئەویش جارێکیتر دووبارەی کردەوە :ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) من (زنا)م کردووە کتێبی خوام لەسەر بەجێ بێنە ، تا چوار جار دووبارەی کردەوە ، جا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : تۆ ئەمە چوار جارە دووبارەی دەکەیتەوە جا لەگەڵ کێدا؟ ووتی : لەگەڵ فلانە کەس ، فەرمووی : ئایە هەڵتاژاند(ڕاتکشاند)؟ ووتی : بەڵێ ، فەرمووی : ئایە پێستت دای لەپێستی؟ ووتی : بەڵێ ، فەرمووی : ئایە جووت بویت لەگەڵیدا؟ ووتی : بەڵێ (نُعيم) فەرمووی : جا فەرمانی کرد کەوا بەردباران بکرێت ، جا دەرکرا بۆ دەشتایی (الحَرَّة) جا کاتێك کە بەرد باران کرا و بەرەدەکان دای لەلاشەی ، ترسا ، جا دەرچوو ڕای کرد ، جا (عَبْدُالله بن أُنَيْس)ی پێ گەیشت و هاوڕێکانی بێ ووزە کردبوو ، جا (وَظِيْف)ی ووشترێکی بۆ دەرهێنا وتێی وەشاند ، کوشتی ، جا هات بۆلای پێغەمبەری خوا (ﷺ) و بۆی گێڕایەوە ، ئەویش فەرمووی : ((**هَلَّا تَرَكْتُمُوهُ لَعَلَّهُ أَنْ يَتُوبَ فَيَتُوبُ اللهُ عَلَيْهِ**)) واتە : ئەی بۆ وازتان لێ نەهێنا لەوانەیە پەشیمان بوایەتەوە و تەوبەی بکردایە ، جا خوای گەورە لێ ی خۆش دەبوو [رواه ابوداود (4/رقم 4419) وهو حديث صحيح بروانه (3716)] .

وە (وَظِيْف)ی ووشتر ، خوففەکەیەتی وەکو سمی ئەسپە ، بڕوانە(لسانُ العرب) .

یان بەشایەتی دانی چوار پیاوی موسوڵمانی دادپەروەر کەوا بڵێن ئێمە (ذَكَرْ)ی فلان کەسمان بینی لە (فَرْجِ)ی فلانە ئافرەت دا وەکو خەنجەر لەکەوانەکەی دا (***)

ئەوە لەو کاتەدا پیاوەکە و ئافرەتەکەیش سنووریان لەسەر جێبەجێ دەکرێت بەڵام ئەگەر بەدان پێدا نان بێت ئەوە تەنها ئەوەیان دانی پێدا دەنا سنووری لەسەر جێ بەجێ دەکرێت بەڵام ئەوی تریان پرسیاری لێ دەکرێت (***)

(***) لەبەر فەرموودەکەی خوای گەورە لەسورەتی (النور :4) دا ، کەدەفەرمووی :﴿وَالَّذِيْنَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِيْنَ جَلْدَةً وَلاَ تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدَاً وَأُولَئِكَ هُمُ الفَاسِقُونَ﴾ واتە : وە ئەوانەی کە بوختیان بۆ ئافرەتانی داوێن پاکی موسوڵمان هەڵدەبەستن وەلە پاشان چوار شایەت بۆ قسەکانیان ناهێننەوە ئەوە هەشتا (80) داریان لێ بدەن وەهەرگیز شایەتیان لێ وەرمەگرن وە ئەوانە (فاسق)و تاوانبارن . وەلەبارەی ڕوداوی (الإفك)ەوە لەسورەتی (النور :13) دا خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَلَوْ لاَ جَاءُوا عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَإِنْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَاءِ فَأُولَئِكَ عِنْدَاللهِ هُمُ الكَاذِبُونَ﴾ واتە : ئەی بۆچی چوار شایەت لەسەر قسەکانیان نا هێننەوە ، جا ئەگەر شایەتە کانیان نەهێنا ئەوە ئەوانە لای خوای گەورە درۆزنن .

وە(أَثَر)ە کەی (قسَامَةُ بنُ زُهَير) کەوا (أَبُو بَكْرَةَ) و (شِبْلُ بنُ مَعْبَد) و (أَبُو عَبْدالله نَافِع) شایەتیان دا لای (عُمَرُ بنُ الخَطَّاب) (خوای لێ ڕازی بێت) کەوا پیاوێکیان بینی (زنا)ی کردوە ، جا کە چوارەمیان هات کە (زیاد) بوو (عُمر) (خوای لێ ڕازی بێت) فەرمووی : (إنشاء الله) تۆ شایەتی ڕاستی دەدەیت ، جا (زیاد) ووتی : سەبارەت (زنا) ئەوە من شایەتی لەسەر نادەم ، بەڵام من شتێکی زۆر ناشیرینم بینی ، (عُمر) فەرمووی : (الله أكبر) داریان لێ دەن ، جاداریان لێیان دا ، ووتی : جا (أَبُو بكرة) پاش ئەوەی لێیان دا ووتی : من شایەتی دەدەم کەوا (زنا)ی کردوە ، جا (عُمر) خەریك بوو دووبارە داری لێ بداتەوە ، جا (عَلِي) قەدەغەی لێ کردو فەرمووی : ئەگەر شایەتی (أَبُو بكرة) بەدوو شایەت دەژمێریت ، ئەوە هاوڕێکەت بەرد باران بکە ، ئەگەر نا ئەوە داری خۆیت لێ دا ، جا وازی لێ هێنا [رواه البيهقي (334/2) واسناده صحيح بروانە الإرواء (29/8)] .

وەهەركەسێك لەگەڵ ئافرەتێكی (مەحرەم)ی خۆی دا ئەو تاوانە بكات ئەوە دەكوژرێت ، ئیتر كوڕ بێت یان پیاو ، وە ئەگەر (مەحرەم)ێكی خۆی بخوازێت ئەوە دەكوژرێت و ماڵەكەشی دەبرێت (□□□) وەئەگەر دووكەس نێر بازیان كرد ئەوە هەردووكیان (بكەرو كارلێكراویش) دەكوژرێن ، ئیتر كوڕ

(□□□) جا ئەگەر ئەویش دانی پێدا نا ئەوە ئەویش سنووری لەسەر جێ بەجێ دەكرێت بەڵام ئەگەر دانی پێدا نەنا ئەوە تەنها لەسەر ئەوەی تریان جێبەجێ دەكرێت ، لەبەر فەرموودەكەی (أَبُو هُرَيْرَةَ) (خوای لێ ڕازی بێت) كەوا فەرمووی : دووپیاو سكاڵای خۆیان هێنایە لای پێغەمبەری خوا (ﷺ) جا یەكێكیان ووتی : ئەی پێغەمبەری خوا بڕیار بەكتێبی خوا بدە لەنێوانماندا ، وەڕوخسەتم بدە كەقسە بكەم ، فەرمووی : قسە بكە ، ووتی : من كوڕەكەم لای ئەمە كرێكار بوو جا (زنا)ی كردووە لەگەڵ ژنەكەیدا ، جا پێ یان ڕاگەیاندم كەوا بەرد باران لەسەر كوڕەكەمە ، بۆیە منیش لەجیاتی دا سەد (100) مەڕو كەنیزەیەكی خۆمم دا ، پاشان پرسیارم كرد لەهەندێك زانا ، جا پێیان ڕاگەیاندم كەكوڕەكەم سەد (100) دارو دوورخستنەوەی ساڵێكی لەسەرە ، بەردباران لەسەر ژنەكەی ئەوە ، جا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : بەو كەسەی كەنەفسی منی بەدەستە بەكتێبی خوا بڕیار لەنێوانیان دا ئەدەم ، سەبارەت بە كەنیزەو مەڕەكانت ئەوە بۆت دەگەڕێتەوە . وەسەد (100) داری لەكوڕەكەی داو یەك ساڵ دووری خستەوە وەفەرمانی بە (أُنَيْس الأسْلَمی) كرد كەوا بڕوات بۆ لای ژنی ئەوی تریان ، جا ئەگەر دانی پێدا نا ئەوە بەرد بارانی بكات ، جادانی پێدا نا ، ئەویش بەرد بارانی كرد [رواه البخاري (12/رقم/6828) ومسلم (1698/1324/3) واصحاب السنن] .

(□□□) لەبەر فەرموودەكەی (البَرَّاء) (خوای لێ ڕازی بێت) فەرمووی : گەشتم بە مامەم و ئاڵای پێ بوو ، ووتم : بۆكوێ دەتەوێت بڕۆیت ؟ ووتی : پێغەمبەری خوا (ﷺ) ڕەوانەی كردووم بۆ كابرایەك ژنی باوكی خۆی خواستووە ، پاش خۆی ، كەوا لەگەردنی بدەم و ماڵەكەی ببەم [رواه ابو داود (4/رقم 4457) والنسائي (110/6) والترمذي (1373/407/2) وابن ماجه (2607/869/2) وعند الآخرين بدون زيادة (وەپارەكەی ببەم) وهو حديث صحيح . بروانە الإرواء (2351) وصحيح ابن ماجه (2111)] .

بێت یان پیاو (□□□) ئەگەر کەسێکیش ئەو تاوانە لەگەڵ ئاژەڵێکیش دا بکات ئەوە ، دەکوژرێت لەگەڵ ئاژەڵە کەدا . (□□□)

سنوور —سزا- ی بوختان هەڵبەستن بە (زِنَا) کردن (القَذْف) (□□□)

(□□□) لەبەر فەرموودەکەی (إِبْنُ عَبَّاس) (خوایان لێ رازی بێت) کەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**مَنْ وَجَدْتُمُوهُ يَعْمَلُ عَمَلَ قَوْمِ لُوطٍ فَاقْتُلُوا الفَاعِلَ وَالمَفْعُولَ بِهِ**)) واتە : ئەگەر هەرکەسێکتان بینیەوە کارەکەی قەومی (لوط) دەکات ئەوە بکەرو کارلێکراویش بکوژن [رواه الترمذي (1481/8/3) وابو داود (4/رقم4462)وابن ماجه (2561/856/2) وهو حديث صحيح بروانه صحيح ابن ماجه (2075) والارواء (2350)] .

وەئەم تاوانە ، یەکێکە لەتاوانە گەورەکان کەخوای گەورە بەهۆیەوە قەومی (لُوط)ی لەناوبرد ، بروانە [فقه السنة (361/2-365)] کەبەجوانی باسی مەترسی ئەم تاوانە دەکات .

(□□□) لەبەر فەرموودەکەی (إِبْنُ عَبَّاس) (خوایان لێ رازی بێت) کەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**مَنْ أَتَى بَهِيْمَةً فَاقْتُلُوهُ وَاقْتُلُوهَا مَعَهُ**)) واتە : هەرکەسێك کاری داوێن پیسی لەگەڵ ئاژەڵێك دا بکات ئەوە بیکوژن و ئاژەڵەکەشی لەگەڵ دا بکوژن [رواه ابو داود (4/رقم4464) والترمذي (1489/8/3) وابن ماجه (2564/956/2) بلفظ آخر . وهو صحيح بروانه الترمذي (1176)] .

وە ئەوەی کە لە (إِبْنُ عَبَّاس)ە وە دەگێڕنەوە کەوا فەرموویەتی : ((**لَيْسَ عَلَى الَّذِي يَأْتِي البَهِيْمَةَ حَدٌّ**)) [رواه ابو داود (4/رقم 4465) والترمذي (1489/8/3) وهو صحيح ايضاً] .

بەڵام ئەمە تەنها فەتوای (إبنُ عبّاس)ە ، بەڵام ئەوی تریان فەرموودەی پێغەمبەری خوایە (ﷺ) ، وەفەرموودەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) نابێت بۆ قسەی هیچ کەسێك وازی لێ بهێنرێت ، بۆیە ئێمە لەسەر مانە کار بەفەرموودەکە بکەین . ((**وَخَيْرُ الهَدِي هَدْيُ مُحَمَّدٍ** (ﷺ))).

(□□□) (القَذْف) : ئەوەیە کەسێك بە موسوڵمانێك بڵێت : ئەی داوێن پیس یا زیناکەر یاهەر ووشەیەکیتر ئەو واتایە بگەیەنێت کەوا بە (زنا) کردن تۆمەت باری بکات ، وەئەم کارەیشە یەکێکە لەتاوانە گەورەکان ، خوای گەورە لە سورەتی (النور : 23) دا دەفەرمێ : ﴿**إِنَّ الَّذِيْنَ يَرْمُونَ المُحْصَنَاتِ الغَافِلاَتِ المُؤْمِنَاتِ لُعِنُوا فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ**﴾ واتە: بەڕاستی ئەو کەسانەی کە بوختان و تۆمەتی (زِنا)

هەركەسێك بوختانی (زِنَا) كردن هەڵبەسێت بۆ موسوڵمانێك ئــەوە هەشتا (80) داری لێ دەدرێت ،(□□□) مەگەر چوار شایەت بێنێت (□□□) یان ئەو موسوڵمانە خۆی دانی پێدا بنێت و (إِعْتِرَاف) بكات كە زینای كردووە (□□□) یان وەكو (لِعَان)ی بكات ئەگەر خێزانی خۆی بوو .(□□□) وە سنوری

هەڵدەبەستن بۆ ئافرەتە باوەڕ دارە داوێن پاكە بێ ئاگاكان ئەوانە نەفرەتیان لێ كراوە لەدونیا و دوارۆژدا وە سزایەكی زۆر گەورەیان بۆ هەیە .

وە (أَبُوهُرَيْرَة) (خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرموێ : پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**إِجْتَنِبُوا السَّبْعَ المُوْبِقَات ، قَالُوا : وَمَاهُنَّ يَارَسُولَ الله؟ قَالَ : الشِّرْكُ بِالله وَ السِّحْرُ وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ إِلاَّ بِالحَقِّ وَأَكْلُ الرِّبَا وَأَكْلُ مَال اليَتِيم وَالتَّوَلِّي يَوْمَ الزَّحْفِ وَقَذْفُ المُحْصَنَاتِ الغَافِلات**)) واتە : خۆتان لەو حەوت شتە بپارێزن كە مرۆڤ دەفەوتێنێت و تیای دەبات ووتیان : ئەوانە چین ئەی پێغەمبەری خوا؟ فەرمووی : هاوەڵ بڕیار دان بۆ خوای گەورە و جادوو كردن و كوشتنی ئەو نەفسەی كە خوای گەورە حەرامی كردوە ، مەگەر بەحەق و سوود خواردن ، ومالی هەتیو خواردن ، وپشت هەڵكردن لەدوژمنان لەكاتی غەزادا ، و بوختان هەڵبەستن بەزینا بۆ ئافرەتە باوەڕ دارە داوێن پاكە بێ ئاگاكان [رواه البخاري (6/ رقم /2766) و غيره)].

(□□□) لەبەر فەرموودەكەی خوای گەورە لە سوورەتی (النور :4) دا كە دەفەرموێ : ﴿وَالَّذِيْنَ يَرْمُونَ المُحْصَنَات ثُمَّ لَمْ يَأْتوُا بِأَرْبَعَة شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلاتَقْبَلُوُا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدَاً وَأُوْلئِكَ هُمُ الفَاسِقُونَ﴾ بۆواتای ئایەتەكە بڕوانە (پ509). وە (أَثَر)ەكەی (قُسَامَةُ بنُ زُهَيْر) بڕوانە (پ509) وە پێغەمبەری خوا (ﷺ) سنووری (قَذْف)ی لەسەر ئەوانەی بوختانیان بۆ دایكە (عَائِشَة) هەڵبەست بەجێ هێنا [رواه ابوداود (4 / رقم / 4474) والترمذي (3180/332/5) وابن ماجه (2567/857/2) وغيرهم وهو حديث حسن بروانە صحيح ابن ماجة (2081)].

(□□□) لەبەر ئایەتەكان و (أَثَر)ەكەی پێشوو . بڕوانە (پ509) .

(□□□) چونكە بەدان پێدانانی خۆی سنوری (قَذْف) لەسەر ئەم نامێنێت بەڵكو سنووری (زِنا) لەسەر ئەو پێویست دەبێت .

بوختان هەڵبەستن بەدان پێدانانی بوختان چیە كە خۆی دەچەسپێت (□□□) یان بەشایەتی دانی دوو موسوڵمانی دادپەروەر لەسەری . (□□□)

سنوور –سزا- ی بێ هۆش بوون
(حَدُّ السَّكر)

خواردنەوەی شتی بێهۆشكەر یەكێكە لەگەورە ترین تاوانە گەورەكان (□□□) بۆیە ئەگەر موسوڵمانێكی پێگەیشتووی ژیری (□□□) زۆر لێ نەكراو شتێكی

(□□□) لەبەر فەرموودەكەی خوای گەورە لەسورەتی (النور :6–9)دا بڕوانە (پ141) وە باسی لەعنەت كردن (اللِّعَان) بەگشتی لە (پ140 – پ145) باس كرا . دەتوانیت بۆی بگەڕێیتەوە .

(□□□) چونكە بەدان پێدانانی خۆی تاوانەكە لەسەری دەچەسپێت ، بڕوانە (پ466) .

(□□□) وەكو هەموو ئەو سنوورو بڕیارانەی كە پێویستی بەشایەت هەیە ، بڕوانە (پ467) و باسی شایەتی دانیش كەلە پێش دا باسمان لێ كرد لە (پ472) بەسەرەوە .

(□□□) لەبەر فەرموو دەكەی (إبنُ عبّاس) (خوایان لێ ڕازی بێت) كەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**الخَمْر أُمُّ الفَوَاحِشِ وَأَكْبَرُ الكَبَائِرِ مَنْ شَرِبَهَا وَقَعَ عَلَى أُمِّهِ وَ خَالَتِهِ وَعَمَّتِهِ**)) واتە : مەی دایكی – ئەصڵی – هەموو خراپەكانە وە گەورەترین تاوانە گەورەكانە ، كێ بیخواتەوە كاری داوێن پیسی لەگەڵ دایكی و خوشكی دایك و خوشكی باوكیشی دا دەكات [رواه الطبراني (11372/164/11) وهو حديث حسن بڕوانە صحيح الجامع (3345)] وە هەروەها (پ430) و تێبینیەكانی پاش ئەو پەراوێزە .

(□□□) لەبەر فەرموودەكەی (عائشە) (خوای لێ ڕازی بێت) (پ107) .

بێهۆش کەری خواردەوە بەقەستەوە (□□□) ئەوە چل (40) دار تا هەشتا (80) داری لێ دەدرێت ، بەپێی بۆ چوونی پێشەوا و داوەر (□□□) وە ئەگەر سێجار دووبارەی کردەوەو هەموو جارێك سنووری لەسەر جێبەجێ کرا ، پاشان ئەگەر جارێکیتر گەڕایەوە ئەوە بۆ داوەر هەیە بڕیاری کوشتنی بدات (□□□)

(□□□) لەبەر فەرموودەکەی (أَبُو ذَرِ الغَفَارِي) (خوای لێ ڕازی بێت) بڕوانە (پ108) .

(□□□)لەبەر فەرموودەکەی (أَنَس) (خوای لێ ڕازی بێت) کەوا فەرمووی : ((پێغەمبەری خوا بۆسنووری مەی خواردنەوە بە شوولی دارخورما و نەعل ئەیدا لەوەی ئەو تاوانەبکات وە (ابُو بَكْر) چل داری لێ دەدا)) [رواه البخاری (12/رقم/6773) و مسلم (1706/1331/3)] .

وە فەرموودەکەی تری (أَنَس) کەوا فەرمووی : ((پیاوێکیان هێنا بۆلای پێغەمبەری خوا (ﷺ) مەی خوارد بوەوە ، جا پێغەمبەری خوا بەدوو شوولی دار خورما نزیکەی چل (40) داری لێ دا ، وە فەرمووی : وە (أُبُوبَكْر) یش هەروای دە کرد جا کە (عُمَر) بوو (بەخەلیفە)، ڕاوێژی بەخەڵکی کرد ، جا (عَبْدُالرَّحْمَنِ بنِ عَوْف) فەرمووی : سووك ترین سنوور – حدود – ەکان هەشتایە ، جا (عُمر)یش فەرمانی پێی کرد)) [رواه مسلم (1706/1330/3)] .

وە لەبەر فەرموودەکەی (حُضَيْنُ بنُ المُنْذِر) فەرمووی : ((کاتێك کە دوو کەس شایەتیدا لەسەر (الوَلِيدُ بنُ عُقْبَة) کەوا مەی خواردوەتەوە (عُثْمَان) (خوای لێ ڕازی بێت) بە (عَلِي) (خوای لێ ڕازی بێت) فەرموو : ((هەستە ئەی (عَلِي) داری لێ بدە ، ... جا (علي) فەرمووی : ئەی (عَبْدُاللهِ بن جَعْفَر) هەستە داری لیدە ، جا ئەویش داری لێ دا ، و (عَلِي)یش دەیژمارد تا گەیشتە چل (40) ، جا فەرمووی : دەست هەڵگرە ، پاشان فەرمووی : پێغەمبەری خوا (ﷺ) چل داری لەمەی خۆر داوە ، و (أُبُوبَكْر)یش چل داری لێ داوە ، وە (عُمَر) هەشتا داری لێ داوە ، وە هەمووی سوننەتە ، وە من ئەمەیانم پێ خۆشترە)) [رواه مسلم (1707/1331/3)] .

وە ئەم سنوور – حد – ەی لەسەر دەچەسپێت بەدان پێدا نانی خۆی (□□□) یان بەشایەتی دانی دوو شایەتی دادپەروەر .(□□□)

سنوور –سزا– ی دزی کردن (السَّرِقَة) (□□□)

(□□□) لەبەر فەرموودەکەی (أبُو هُرَيْرَة) (خـوای لـێ ڕازی بێـت) کـەوا پێغەمبـەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**إذَا سَكِرَ فَاجْلِدُوهُ فَإِنْ عَادَ فَاجْلِدُوهُ ثُمَّ قَالَ فِي الرَّابِعَةِ فَإِنْ عَادَ فَاضْرِبُواْ عُنُقَهُ**)) واتە : ئەگەر بێهۆش بوو ئەوە داری لێ بدەن جا ئەگەر گەڕایـەوە و دووبارەی کردەوە ، ئەوە داری لێ بـدەن ، جـا ئەگـەر گەڕایـەوە و سـێبارەی کـردەوە ئەوە داری لێ بدەن ، پاشان پێغەمبەری خوا (ﷺ) لەچوارەم جاردا فەرمووی : جا ئەگەر گەڕایەوە ئەوە لە گەردنی بدەن [رواه ابوداود (4/رقم/4484) وابن ماجه (2/859/2572) والنسائي (314/8) وهو حديث حسن صحيح بڕوانه صحيح ابن ماجه (2085)] .

وەئەم فەرمان (أَمْر)ەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) بۆ (واجب) نىیە ، بەڵکو دەگەڕێتەوە بۆ ویستی پێشەوا (إمام) ، لەبەر فەرموودەکەی (جَابِرُ بنُ عَبداللە) (خوایان لێ ڕازی بێـت) کەوا فەرمووی : پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فەرموویـەتی : ((**إنَّ مَنْ شَرِبَ الخَمْرَ فَاجْلِدُوهُ فَإنْ عَادَ فِي الرَّابِعَةِ فَاقْتُلُوهُ**)) واتە : هەرکەسێك مەی خـواردەوە ئـەوە داری (حـد)ی لـێ بدەن ، جا ئەگەر چوارەم جار گەڕایەوە بۆ خواردنەوەی ئەوە بیکوژن ، (جابر) فـەرمووی : جا پێغەمبەری خوا (ﷺ) پیاوێکیان هێنا بۆلای مـەی خواردبـووەوە چـوارەم جـار ، جـا لێ ی دا و نەیکوشت)) [رواه الترمذي (49/4) والنسائي وغيرهما و له طرق وأسانيد كلها صحيحة بڕوانە (تحقيق المسند لاحمد شاكر (9/53–54) ثم قال : واسانيد حديث جابر كلها صحيحه] .

(□□□) بڕوانە (پ466) .

(□□□) لەبەر فەرموودەکەی (الحُضَيْنُ بنُ المُنْذِر) بڕوانە (پ524) .

(□□□) (السَّرِقَة) لـەزمانی عـەرەب دا : ڕۆیـشتنە بـە شـاراوەیی بـۆ بردنـی مـاڵی کەسێکیتر لە شوێنی پاراستنی خۆیدا . (إبْنُ عَرَفَة) دەفەرمێ : (السَّارِق) لای عـەرەب ، ئەو کەسەیە کەدێت بەشاراوەیی بۆ شوێنی پاراستنی ماڵی یەکێکیتر جا لـێ ی دەبـات . کەوابوو ئەگەر ماڵەکە موڵکی کەسێکیتر نەبوو یان بردنەکەی بەئاشکرا بـوو یـان ماڵەکـە

هەركەسێكی پێگەیشتووی ژیری (□□□) زۆر لێ نەكراو (□□□) ماڵێكی شاراوەی كەسێكیتر لە شوێنی خۆیدا (□□□)

لە شوێنی پاراستنی خۆیدا نەبوو ، ئەوە دەست بڕین پێویست ناكات و حوكمی دزی (سَرِقَة)ی نییە .

(□□□) وەك چەند جارێك دووبارەمان كردەوە مناڵ و شێت لە شەرع دا (تَكْلِيْف) یان لەسەر نییە . بڕوانە (پ107) .

(□□□) لەبەر فەرموودەكەی (أَبُو ذَر) بڕوانە (پ108) .

(□□□) چونكە (السَرِقَة) وەك باسمان كرد لەزمانی عەرەب دا ، لەوماڵە دایە كە لە شوێنێك دا هەڵگیرابێت كەشوێنی پاراستنی خۆی بێت ، وە لەبەر ئەو فەرموودانەی كەلەو بارەیەوە هاتوە ، لەوانە فەرموودەكەی (صَفوانُ بنُ أُمَيَّة) (خوای لێ ڕازی بێت) كەوا ڕۆژێكیان لە مزگەوت دا خەوتوو بوو وعاباكەی كردبوە سەرین ، جا لەژێر سەری دەركرا ، جا ئەویش كابرای دزی هێنا بۆلای پێغەمبەری خوا (ﷺ) ، پێغەمبەری خوایش (ﷺ) فەرمانی كرد كەوا دەستی ببڕدرێتەوە ، جا (صَفْوَان) ووتی : ئەی پێغەمبەری خوا من ئەمەم نەویست ، عاباكەمی پێ دەبەخشم ، جا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**فَهَلاَّ قَبْلَ أَنْ تَأْتِيَنِي بِهِ**)) واتە : جا ئەمەت بۆ نەكرد پێش ئەوەی بیهێنیت بۆلای من [رواه احمد (466/6) وابوداود (4/رقم/4394) وابن ماجه (2595/865/2) والنسائی (69/8) وهو حديث صحيح بڕوانە صحيح ابن ماجه (2103)] .

وە فەرموودەكەی (عَبْدُالله بن عَمْرو)یش (خوایان لێ ڕازی بێت) كەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) پرسیاریان لێ كرد لەبارەی بەری هەڵبەستراو بەدارەكەوە ، جا فەرمووی : ((**مَا أَصَابَ مِنْ ذِي حَاجَةٍ غَيرَ مُتَّخِذ خُبْنَة فَلا شَيءَ عَلَيه وَمَنْ خَرَجَ بِشَيءٍ مِنْهُ فَعَلَيهِ غَرَامَةُ مِثْلَيْه وَالعُقُوبَةُ وَمَنْ سَرَقَ شَيئَاً مِنْهُ بَعْدَ أَنْ يُؤوِيَهُ الجَرِيْنُ فَبَلَغَ ثَمَنُ المُجَنِّ فَعَلَيْهِ القَطْعُ ، وَمَنْ سَرَقَ دُونَ ذَلِكَ فَعَلَيْهِ غَرَامَةُ مِثْلَيْهِ وَالعُقُوبَةُ**)) واتە : ئەوەی كەسێك بیخوات كە پێویستی پێی هەبێت بەبێ ئەوەی لەگەڵ خۆیدا لێ ی هەڵبگرێت ، ئەوە هیچیلەسەرنییە ، وەهەركەسێك لەگەڵ خۆیدا لێی ببات ئەوە بژاردنی دوو ئەوەندەی لەسەرە و سزایش دەدرێت ، وە هەركەسێك شتێكی بدزێت پاش هەڵگرتنی

بدزێت کەنرخەکەی لە چارەك (رُبْع)ە دینارێکی ئاڵتوون کەمتر نەبێت (□□□) **ئـەوە دەسـتی ڕاسـتی لەجومگـەی بازنـە (مەچـەك)دا دەبڕێتـەوە** (□□□) **وەسنووری لەسـەری دەچەسپێت بەدان پێدانانی خۆی** (□□□) **یا بەشایەتی**

لەشوێنی پاراستنیدا ئەوە دەستی دەبڕدرێتەوە ئەگەر ئەوشتە دوزراوە نرخەکەی بگاتە ئەو نرخەی کە دەستی دزی پێ دەبڕدرێتەوە ، وە ئەوەیشی لەوە کەم تر بدزێت ئەوە بژاردنی دوو ئەوەندە و سزایشی لەسەرە [رواه ابوداود (4/رقم/4390) والترمذي (1289/584/3) والنسائی (4958/85/8) وهو حدیث حسن بروانە ألإرواء (2413)] .

(□□□) لەبەر فەرموودەکەی (عائشە) (خوای لێ ڕازی بێت) کەوا فەرمووی : ((پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەستی دزی دەبڕییەوە لە چارەك (ربع)ە دینارێك بەسەرەوە)) [رواه البخاری (6789/96/12) ومسلم (1684/1312/3)] .

وە چارەکە دینارێك = 1.0625 غرام ئاڵتوونی خۆڵ (عەیاری: 24) دەکات [وفی روایە لمسلم (1684/1312/3) وغیره] .عن (عَائـشَة) کەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی : ((**لاَتُقْطَعُ يَدُ السَّارِقِ إلاَّ فِي رُبْعِ دِيْنَارٍ فَصَاعِدَاً**)) واتە : دەستی دز نابڕێتەوە مەگەر لە چارەك (ربع)ە دینارێك بەسەرەوە)) ، وفي رواية [لاحمد (6/80-81)] ((... **وَكانَ رُبْعُ الدَّينَار يَومَئِذٍ ثَلاثَةُ دَرَاهِمٍ وَالدَّينَارُ إثْنَي عَشَرَ دِرْهَمَاً**)) واتە : ... وە چارەکە دینار لەو ڕۆژەدا سێ درهەمی دەکرد وە دینارێکیش دوانزە درهەمی دەکرد .

(□□□) لەبەر فەرموودەکەی خوای گەورە لەسورەتی (المائدة :38) دا کە دەفەرموێ : (**وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُواْ أَيْدِيَهُا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالاً مِنَ اللهِ وَاللهُ عَزِيْزٌ حَكِيمٌ**)) واتە : وە دزی پیاو و دزی ئافرەت ئەوە دەستیان ببڕننەوە سزایەك بێت بۆ ئەوکارە خراپەیان ، وە پەندێکیش بێت لەلایەن خوای گەورەوە ، وە خوای گەورەیش بەدەسەڵات و دانایە .

(الشیخ محمد صدیق حسن خان) دەفەرموێ : زانایان (إتِّفَاق) یان کردوە لەسەر ئەوەی کەوا دز ئەگەر یەکەم جار دزی کرد ئەوە دەستی ڕاستی دەبڕێتەوە ، پاشان ئەگەر دووبارە دزیکردەوە ئەوە پێی چەپی دەبڕێتەوە وە جیاوازن لەوەدا کەوا ئەگەر سێبارە دزی کردەوە پاش بڕینی دەستی ڕاستی و پێی چەپی ، جا زۆربەیان بۆ چونیان وایە کەوا دەستی چەپی دەبڕێتەوە ، پاش ئەوەیش ئەگەر دزی کردەوە ئەوە قاچی

دانی دووشایەتی دادپەروەر ( ) ، وە ئەم سنوورەی لەسەر دەکەوێت بەلێبوردنی خاوەن ماڵەکە پێش گەیشتنی بەلای دادوەر ، بەڵام گەیشتە لای ئەوە دەبێ جێ بەجێ بکرێت ، ( )

وە ئەگەر لەبەری باخێك بخوات پێش هەڵگرتنی ئەوە هیچی لەسەر نیيە ئەگەر هیچ لەگەڵ خۆیدا هەڵنەگرێت ، بەڵام ئەگەر لەگەڵ خۆیدا هەڵیگرت ئەوە دوو ئەوەندەی ئەوەی هەڵیگرتووە دەبژێرێت وە سزایشی دەدرێت ، وە ئەگەر میوەکە هەڵگیرابوو لەشوێنی هەڵگرتنی خۆیدا ، ئەوە ئەگەر ئەوەندەی لێ بدزێت کەوا نرخەکەی بگاتە چارەك (رُبْع)ە دینارێکی ئاڵتوون ، ئەوە دەستی دەبڕڕێتەوە ، وە ئەگەر نەگەیشتە ئەو نرخە ، ئەوە دوو ئەوەندەی ئەوەی دزیوێتی دەبژێرێت ، وە سزایش دەدرێت ( ) وە هەروەها دەستی کەسێکیش دەبڕڕێتەوە کەنکۆڵی لەدەستیار (العَارِيَة) بکات ،

ڕاستی دەبڕڕێتەوە پاشان ئەگەر دزی کرد ئەوە ئازار دەدرێت و دەخرێتە بەندیخانەوە ، و ئیمامی (شَافِعِی) لەسەر ئەم ڕایەیە ، بەڵام (أَبُو حَنِيْفَة) دەفەرموێ : : دەستی چەپی و پێی ڕاستی نابڕڕێتەوە ، بەڵکو ئازار دەدرێت و دەخرێتە بەندیخانەوە . بڕوانە [(الروضة الندية)].

( ) بڕوانە (پ466) .

( ) بڕوانە (پ468) وە باسی شایەتی دان کەلە (پ472)ەوە دەست پێ دەکات.

( ) لەبەر فەرموودەکەی (عَبْدُالله بن عُمَر) (خوایان لێ ڕازی بێت) کەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**تَعَافُوا الحُدُودَ فِيْمَا بَيْنَكُمْ فَمَا بَلَغَنِي مِنْ حَدٍّ فَقَدْ وَجَبَ**)) واتە : لە نێوانی خۆتان دا با لێبوردنتان هەبێت لە سنوورەکان دا ، جا ئەگەر هەرسنوورێك گەیشتە من ئەوە پێویست دەبێت [رواه ابوداود (4/رقم/4376) والنسائی (70/8) والحاكم (383/4) وهو حديث صحيح بڕوانە سلسلة الصحيحة (1638)] .

وە هەروەها فەرموودەکەی (صَفْوَانُ بنُ أُمَيَّة) یش[بڕوانە (پ531)].

( ) لەبەر فەرموودەکەی (عَبْدُالله بن عُمَر) بڕوانە (پ531) .

کــە دەخرێتــە لای (□□□) بــەڵام دەســتی (خَــائِن) و (مُنْتَهِــب) و (مُخْــتَلِس) نابڕرێتەوە (□□□) .

سنوور – سزا – ی ئەوانەی لەگەڵ خواو پێغەمبەردا دەجەنگن (□□□)

(□□□) لەبــەر فەرموودەکــەی (عَائِــشَة) (خــوای لــێ ڕازی بێــت) کــەوا فــەرمووی : ئافرەتێکی (مَخْزُوْمِيَّة) شتی ناو ماڵەی دەستیار (عَارِيَة) دەکرد ، پاشـان نکـۆڵی دەکـرد و نەیدەدایەوە ، جا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمانی کرد کەوا دەستی ببڕرێتەوە ، جا کـەس و کاری هـاتن بـۆلای (أُسَـامَةَ بـنُ زَيْـد) (خوایـان لـێ ڕازی بێـت) بـۆ ئـەوەی قـسە لەگـەڵ پێغەمبەری خوادا (ﷺ) بکات و تکای بۆ بکات ، جا ئەویش قسەی لەگەڵ پێغەمبەری خوا (ﷺ) دا کرد و ...)) [رواه مسلم (1688/1316/3)] تەواوی فەرموودەکە لەباسـی (حُـدُود) دا باسمان کرد بڕوانە (پ495) .

(□□□) لەبــەر فەرموودەکــەی (جَـابر) (خــوای لــێ ڕازی بێــت) کــەوا فــەرمووی : پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموی : ((**لَيْسَ عَلَى خَائِنٍ وَلاَمُنْتَهِبٍ وَلاَمُخْتَلِسٍ قَطْعٌ**)) واتـە : دەسـت بڕینـەوە نـە لەسـەر (خـائن) هەیـە وەنـە لەسـەر (منتهـب) یـش وەنـە لەسـەر (مخـتلس)یـش [رواه ابـوداود (4/رقـم/4393) والترمـذي (1448/52/4) وابـن ماجـه (2591/864/2) والنسائى (88/8) وهو حديث صحيح ، بڕوانە الارواء (2403) وصحيح ابن ماجه (2099)] .

وە (الخَائِن) واتە : دەست پـیس ، ئەوکەسـەیە کەشـتێکی بـە ئەمانـەت دەخرێتـەلا بەڵام ئـەو خیانـەتی لـێ دەکـات و دەیفـەوتێنێت وە (المُنْتَهِب) واتـە : تـاڵان کـەر ، ئـەو کەسەیە کە بەئاشکراو بەزۆر دەیبات . وە (المُخْتَلِس) واتە : فڕێنەر ، ئـەو کەسـەیە کـەوا شتێکی دیاری دەبات بەپەلە لەکاتی بێ ئاگایی خاوەنەکەیدا .

(□□□) (المُحَارِب) : ئەو کەسەیە کەوا لەفەرمانی خواو پێغەمبەرەکەی (ﷺ) دەردەچێت ، وەئەو شتانە دەکات کـەخوا قەدەغـەی لێ کـردوە ، لەکوشـتنی خـەڵکی بـێ تـاوان و مـاڵ تاڵان کردنیان وترساندنیان و ... هتد ، جا ئەم کارانـە وەك ئـەوە وایـە ئەوکەسـە لەگـەڵ خوا و پێغەمبەری خوادا (ﷺ) بجەنگێت بۆیە بە (مُحَارَبَة) ناو براوە واتە : جەنگ کردن .

(حَدُّ المُحَارِبِ)

ئەگەر کۆمەڵێك لە فەرمانی خواو پێغەمبەری خوا دەرچوون و دەستیان دایە ئەشکەنجە و ئازار دانی بەندەکانی خواو ئاژاوە گێڕان لەولاتی ئیسلام دا و مەترسی بخەنە ڕێگای هاتوچۆ کردنی موسوڵمانانەوە ، ئەوە سنوور – سزا – ی ئەوانە ئەوەیە بکوژرێن یان هەڵبواسرێن و لەسێدارە بدرێن یان دەست و پێیان ڕاست و چەپ ببڕێتەوە ، یان شار بەدەربکرێن و دوور بخرێنەوە لەکەس و کار وولاتی خۆیان ([ ])

([ ]) لەبەر فەرموودەی خوای گەورە لە سورەتی (المائدة :33) دا کە دەفەرمویٚ : ﴿إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللهَ وَرَسُوْلَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الأَرْضِ فَسَادَاً أَنْ يُقَتَّلُواْ أَوْ يُصَلَّبُواْ أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلَهُمْ مِنْ خِلافٍ أَوْ يُنْفُواْ مِنَ الأَرْضِ ، ذلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنيَا وَلَهُم فِي ألآخِرَةِ عَذابٌ عَظِيمٌ﴾ واتە : بەڕاستی تەنها سنوور – سزا – ی ئەوانەی کەوا لەگەڵ خواو پێغەمبەرەکەیدا دەجەنگن و کۆشش دەکەن بۆ خراپە کاری لەسەر زەویدا ئەوەیە کەوا بکوژرێن یان هەڵبواسرێن ، یان دەست و پێیان ڕاست و چەپ ببڕێتەوە یان دوور بخرێنەوە و دەر بەدەر بکرێن لەزەویدا ، ئەمە سەر شۆڕییە بۆیان لەدونیادا وەلە دوا ڕۆژیش دا سزایەکی زۆر گەورەیان بۆ هەیە .

وە لەبەر فەرموودەکەی (أَنَس) (خوای لیٚ ڕازی بێت) کەوا فەرمووی : ((خەڵکانێك لە (عُرَيْنَة) هاتن بۆ (مَدِيْنَة) بۆ خزمەتی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ، جا پێیان ناخۆش بوو لە (مدينه)دا بمێننەوە بەهۆی نەخۆشییەکی ناوسك ئێشە ، جا پێغەمبەری خوا (ﷺ) پیٚی فەرموون : ((**إِنْ شِئْتُمْ أَنْ تَخْرُجُوا إِلى إِبِلِ الصَّدَقَةِ فَتَشْرَبُوا مِنْ أَلْبَانِهَا وَأَبْوَالِهَا**)) واتە : ئەگەر ویستتان هەبێت دەربچن بۆلای ووشترەکانی زەکات – لەدەرەوەی مەدینە – جا لە شیر و میزەکەی بخۆنەوە ، جا ئەوانیش وایان کرد ، جا چاك بوونەوە – لەنەخۆشی ناوسك ئێشە کە لە مەدینەدا تووشیان بوو – پاشان دایان بەسەر شوانی ووشترەکان داو هەموویانیان کوشت وە هەڵیش گەڕانەوە لەئیسلام ، وەووشترەکانی پێغەمبەری خوایان (ﷺ) دا لەبەر لەگەڵ خۆیان داو بردیان ، جا ئەم هەواڵە گەیشتە پێغەمبەری خوا (ﷺ) ، جا ئەویش بەشوێنیان دا – هێزێکی – نارد و هەموویانیان

جا پێشەوا (مُخَیَّر)ە یەکێك لەم سنوورانەیان بەسەردا جێبەجێ دەکات کەخۆی بەشیاو تری بزانێت (□□□) وە هەر کەسێکیش پەشیمان ببێتەوە پێش ئەوەی توانای موسوڵمانانی بەسەردا هەبێت ، ئەوە ئەو سنورەی لەسەر دەکەوێت . (□□□)

سنوور-سزا-ی ئەوانەی لەئیسلام هەڵدەگەڕێنەوە (حَدُّ المُرْتَدِّ) (544)

هەرکەسێك لەئیسلام هەڵبگەڕێتەوە ئەوە

هێنایەوە بۆ (مدینە) ، جا پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەست و قاچی بڕینەوە و چاویانی کوێر کرد — چونکە ئەوان چاوی شوانەکانیان کوێر کردبوو — وەلە (الحَرَّةَ) دا بەجێی هێشتن تا مردن ، [رواه البخاری (1/رقم/233) ومسلم (1671/1296/3) وغیرهما] .

وە (عُرَیْنَة) تایەفەیەکن لە (بُجَیْلَة) ، وە (الحَرَّةَ) زەوییەکە لە (مدینە) بەردەکانی ڕەشە.

(□□□) چونکە ئایەتەکە (إِخْتِیَار)ی داوە لەنێوان ئەم جۆرانەدا ، وهیچ بەڵگەیەکی تریشمان نیەیە کەوا دیاری بکات ، بۆیە پێشەوا خۆی (مُخَیَّر)ە هەرکام لەم سزایانە بەشیاوتر بزانێت بۆ بن بڕ کردنی ئەوکارە خراپەیە و چاوترساندنی خەڵکانیتر بۆ ئەوەی نزیکی ئەو کارە نەبنەوە ، ئەو ئەوەیان بەکار دێنێت .

(□□□) لەبەر فەرموودەی خوای گەورە لە سورەتی (المائدة :34) دا کەوا دەفەرمێ : ﴿إِلاَّ الَّذِیْنَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدِروا عَلَیْهِمْ فَاعْلَمُوا أَنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِیْمٌ﴾ واتە : تەنها ئەوانەیان نەبێت کەوا پەشیمان دەبنەوە ، پێش ئەوەی تواناتان هەبێت بەسەریان دا ، جا بزانن کەوا خوای گەورە لێبوردەو بەبەزەییە .

(□□□) (الرِّدَّة) گەڕانەوەیە لەو ڕێگایەوەوە کە لێیەوە هاتووە ، ئەمە لەزمانی عەرەب دا ، وە لەشەرعیش دا هەڵگەڕانەوەی موسوڵمانێکی ژیری پێگەیشتووە لەئیسلامەوە بۆ سەر کوفر و بێ باوەڕی بەویستی خۆی بەبێ زۆر لێ کردن ، ئیتر پیاو بێت یان ئافرەت ، هەڵگەڕانەوەی شێت و منداڵ بە (رِدَّة) ناژمێردرێت ، چونکە هیچ (تَکْلِیْف)ێکی شەرعیان لەسەر نیەیە ، لەبەر فەرموودەکەی (عَائِشَة) (خوای لێ ڕازی

بێت) بڕوانە (پ107) ، وە زۆر لێ کردنیش لـە موسـوڵمانێك کـەوا ووشـەی (كُفْر) بڵێـت موسوڵمانەکە لەئیسلام دەرناکات هەتا لەدڵەوە بەردەوام بێـت لەسـەر ئیمـان و ئیـسلام . (مُشْرِك)ەکانی مەککە زۆریان لە (عَمَّارُ بنُ يَاسِر) کرد دوای کوشتنی باوك و دایکی و ئـازار دانێکی خۆیشی کەوا (كُفْر) بە پێغەمبەری خوا (ﷺ) بکات ، جـا ئـەویش بـەدەم ووتـی ، بەڵام دڵی پڕ لەئیمان بوو ، جا خوای گەورە ئەم ئایەتـەی دابەزانـد ﴿مَنْ كَفَرَ بالله بَعْدَ إيْمَانه إلاَّ مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بالإيْمَان وَلَكنْ مَنْ شَرَحَ بالكُفْر صَدْرَاً فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ منَ اَللهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ﴾ (النحل:106) واتە: هەرکەسێك کـوفر بـە خـوا بکـات پـاش باوەڕ هێنانی ،مەگەر کەسێك زۆری لێ کرا بێت و دڵی بە ئیمان دڵنیـا بێـت، بـەڵام ئـەوەی کە لە دڵەوە کوفر بکات ئەوە ئەوانە توڕەیی وغەزەبی خوایان لە سەرە وە سزایەکی زۆر گەورەیان بـۆ ئامـادە کـراوە . جـا لـەپاش ئـەوە گەڕایـەوە بـۆلای پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) وسکاڵای حاڵی خۆی کرد ، پێغەمبەری خـوایش (ﷺ) فـەرمووی : ((كَيْفَ تَجِدُ قَلْبَكَ؟)) واتە : ئەی دڵت چۆنە؟ فەرمووی : دڵنیا بوو بـەئیمان ، جـا پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) پـێی فەرموو : ((فَإِنْ عَادُوا فَعُدْ)) واتە : ئەگەر ئەوان گەڕانەوە و ئازاریان دایـت ئـەوە تـۆیش بگەڕێرەوە [بڕوانە (سيرة ابن هشام (320/319/1) و (فقـه الـسيرة لمحمـد الغـزالي ل82) و (مختـصر الـسيرة للشيخ عبدالله ل92) و (رحيق المحتوم لصفي الرحمن المباركفوري ل81)] .

وە لەبەر فەرمودەکەی (أَبُوذَر) (خوای لێ ڕازی بێت) بڕوانە (پ108) .

وە ئەو هەڵگەڕانەوەیە بەوە (إثْبَات) دەبێت کەوا (إنْكَار)ی ئەوە لە ئیسلام دا بکـات لـەزانینی زەرورەتـە ، وەك تـاك و تـەنیایی خـوای گـەورە و بـوونی فریـشتە (المَلائِكَة) و پێغەمبەرایەتی پێغەمبەر (ﷺ) ، وە قورئان (وَحْي)ە لەلایەن خـوای گـەورە بـۆ پێغەمبـەر (ﷺ) ، وە بوونی قیامەت و زیندووبوونـەوە ، وە فـەرز بـوونی نوێـژ و ڕۆژوو زەکـات و ... هتد ، یان شتێك حەڵاڵ بکات کە موسوڵمانان یەگدەنك (مُجْمِع) بـن لەسـەر حـەرام بـوونی وەك مەی خواردنەوە و (زِنَا) کردن و سوو (رِبَا) خواردن و خـواردنی گۆشـتی بـەراز و ... هتد ، یان جوێن دان و گاڵتە کردن بە خوا یان بە پێغەمبەر (ﷺ) یـان بەهـەر پێغەمبـەرێك لە پێغەمبەرانی خوا یان بەئایین(دين) یان تانـە و تەشـەرە دان لـە قورئـان و سـوننەت و گاڵتەکردن بە فەرمانەکانیان وە حوکم نەکردن پێیان و بەچاك زانینی حوکمی کەسێکیتر ، و ... هتد جا بۆ زیاتر شارەزا بوون لەوشتانەی کە دەبێتە هۆی هەڵگەڕانـەوە لەئیـسلام

سنوورەكەی ئەوەیە بكوژرێت . (□□□)

هەروەها دەبێت جادووگەر و تالۆ گریش بكوژرێن . (□□□)

بڕوانە [(العقيدة الصحيحة و نواقض الاسلام لشيخ عبدالعزيز بن عبدالله بن باز) و (اركان الايمان الاسلام لمحمد بن جميل زينو) و (فقه السنة لسيد سابق (384/2 ، 385)] .

(□□□) لەبەر فەرموودەكەی (إِبْنُ عَبَّـاس) كـەوا پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فـەرمووی : ((**مَنْ بَـدَّلَ دَيْنَـهُ فَـاقْتُلُوهُ**)) واتـە : هەركەسـێك ئـایینی خـۆی – ئیـسلام – گـۆڕی ئـەوە بیكوژن [رواه البخاری (6/رقم/3017) واصحاب السنن وغيرهم] .

وە لەبەر فەرموودەكەی (إِبْنُ مَسْعُود) (خوای لێ ڕازی بێت) كـەوا پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فەرمووی : ((**لا يَحِلُّ دَمُ إِمْرِىءٍ مُسْلِمٍ يَشْهَدُ أَنْ لاإِلَهَ إِلاَّ اللهُ ، إِلَّا بِإِحْدَى ثَلاثٍ : النَّفْسُ بِالنَّفْسِ وَالثَّيْبُ الزَّانِي وَالمُفَارِقُ لِدِيْنِهِ التَّارِكُ لِلْجَمَاعَةِ**)) واتە : خوێنی هـیچ كەسێكی موسوڵمان كەشایەتی بدات بـە (لا الـە الا الله) حـەڵاڵ نابێـت ، تـەنها بەیـەكێ لەسێ شت نەبێت : كوشتنی كەسێك كـەوا كەسـێكی بـە ناحـەق كوشـتبێت ، وە كەسـێك كەژنی هێنابێت یاشووی كردبێت وزینا بكات ، وە ئەوەی كەلە ئایینەكـەی هەڵبگەڕێتـەوە وواز لەكۆمـەڵی موسـوڵمانان بێنێـت [رواه البخـاری (12/رقـم/6878) و اللفـظ لـه ومـسلم (1676/1302/3) وغيرهما] .

وە لەبەر فەرموودەكەی (أَبُو مُوسى) (خوای لـێ ڕازی بێت) كـەوا پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) پێی فەرموو : بڕۆ بۆ (يَمَن) پاشان (مُعَاذُ بنُ جَبَل) یشی بەشـوێنیدا ڕەوانـە كـرد ، جـا كـە گەیـشتە لای (أَبُـو مُوسـى) ، جێگایـەكی بـۆ ڕاخـست و فـەرمووی : دابـەزە وە پیاوێكیش لەلای دا بەسترابووەوە ، (مُعَاذ) فـەرمووی : ئەمـە چـی‌یە ؟ فـەرمووی : ئەمـە جوولەكـە بـووە پاشـان موسـوڵمان بـووە ، جـا ئێـستا بوەتـەوە بـە جوولەكـە ، (مُعَـاذ) فەرمووی : دانانیشم تاوەكو نـەیكوژیت ، بڕیـاری خـواو پێغەمبەرەكەیـەتی)) [رواه البخـاری (12/رقم/6923) ومسلم (1733/1359/3)] .

(□□□) چونكە جا دوو كردن و تالۆگرتنەوە جۆرێكـە لـە (كُفْـر) وە ئـەو كەسەیـشی ئـەو كـارە بكـات ئـەوە لەئیـسلام هەڵدەگەڕێتـەوە ، خـوای گـەورە لـەبارەی (هَـارُوت و مَارُوت)ەوە لەسورەتی (البقرة :102) دەفەرموێ : ((**وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولاَ إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلا تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَايُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ المَرْءِ وَزَوْجِهِ ... وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ إِشْتَرَاهُ مَالَـهُ فِي الآخِرَةِ مِنْ خَلاقٍ**)) واتـە : وە هـیچ كەسێكیان فێـر

سنوور -سزا-ی ئەوانەی لەفەرمانی پێشەوای موسوڵمانان دەردەچن

(حَدُّ أَهْلِ البَغِي) (547)

ئەو کۆمەڵە موسوڵمانەی کەوا لەفەرمانی پێشەوای موسوڵمانان دەردەچن بەهۆی تێگەیشتنێکی ناڕاست بۆ دەق (نَص)ێکی قورئان یان

نەدەکرد تا پێ یان دەووت ئێمە هۆی ئەزموون و تاقی کردنەوەین ، جا ووریابە (كَافِر) نەبیت ... وە بێگومان دەیانزانی کەوا هەرکەسێك کڕیاری ئەم جۆرە کالایە بێت ئەوە لەڕۆژی دوایی بێبەشە .

وە لەبەر فەرموودەکەی (صَفِيِّة) لە هەندێك لە خێزانەکانی پێغەمبەرەوە (ﷺ) (خوایان لێ ڕازی بێت) کەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**مَنْ اَتَى عَرَّافَاً فَسَأَلَهُ عَنْ شَىءٍ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلاَةٌ أَرْبَعِيْنَ لَيْلَة**)) واتە : هەر کەسێك بڕوات بۆلای تاڵۆگرێك پرسیاری لێ بکات لەبارەی شتێکەوە ئەوە چل ڕۆژ نوێژی وەرناگیرێت [رواه مسلم (2230/1751/4)] .

وە فەرموودەکەی (أَبُو هُرَيْرَة)یش (خوای لێ ڕازی بێت) کەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**مَنْ أَتَى حَائِضَاً أَوْ إِمْرَأَةً فِي دُبُرِهَا أَوْ كَاهِنَاً فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّد**)) بڕوانە (پ36) .

(547) (أَهْلُ البَغْـي) خەڵکانێکن لە موسوڵمانان ، لەگوێڕایەڵی کردنی پێشەوای ڕاستی موسوڵمانان دەردەچن کە خوای گەورە فەرمانی کردووە بەگوێڕایەڵی کردنی — وەك باسی دەکەین — و کۆمەڵی موسوڵمانان پێی ڕازین ، جا ئەوان دژی بڕیارەکانی ڕادەوەستن و جەنگ لەگەڵ کۆمەڵی موسوڵمانان دا دەکەن و ئازاریان دەدەن ، وە هانی خەڵکی دەدەن ، بەڵکو زۆریشیان لێ دەکەن کەوا بێ گوێی بڕیارەکانی پێشەوا بکەن ، و دژی ڕابوەستنەوە ، وەکو کۆمەڵەی (الخَوَارِج) کە لە فەرمانی ئیمامی (عَلي) دەرچوون (خوای لێ ڕازی بێت) .

فەرموودەی پێغەمبەر (ﷺ) ، ئەگەر بوون بە خاوەن هێز و توانایەكی وا كە تەگەرە بخەنە بەرێوە چوونی كارو باری دەوڵەتی ئیسلامەوە (   ) ئەوە پێویستە لەسەر موسوڵمانان – پاش ناردنی كەسانی شارەزا بۆ ئامۆژگاری كردنیان و گێڕانەوە یان بۆ ژێر فەرمانی پێشەوا (   ) كەوا بجەنگن لەگەڵیان دا تا واز لەو كارانەیان دێنن ، (   ) وە نابێت برین

(   ) چونكە ئەگەر خاوەن هێز و توانا نەبن ئەوە ناتوانن ئازاری خەڵكی بدەن و زۆریان لێ بكەن كەوا لەفەرمانی پێشەوا دەربچن ، وە دەتوانرێت بەئاسانی دەستگیر بكرێن و بخرێنە بەندیخانەوە تا پەشیمان دەبنەوە .

(   ) لەبەر فەرموودەكەی خوای گەورە لەسورەتی (الحجرات :9) دا كە دەفەرموێ : ((**وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُواْ فَأَصْلِحُواْ بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الأُخْرَى فَقَاتِلُواْ الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللهِ ، فَإِنْ فَاءَتْ فَأَصْلِحُواْ بَيْنَهُمَا بِالعَدْلِ وَأَقْسِطُواْ إِنَّ اللهَ يُحِبُ المُقْسِطِينَ**)) واتە : وە ئەگەر دوو كۆمەڵ لەباوەڕ داران پێكەوە جەنگان ئەوە ئێوە ئاشتیان بكەنەوە و سوڵح لەنێوانیاندا بكەن ، جا ئەگەر كۆمەڵێكیان دەست درێژی كرد بەسەر ئەوی تریان دا ئەوە ئێوەش لەگەڵیان دا بجەنگەن و بدەن لەكۆمەڵەی دەست درێژكەر تا دەگەڕێتەوە سەر فەرمانی خوا ، جا ئەگەر گەڕانەوە ئەوە ئاشتیان بكەنەوە و سوڵح لەنێوانیان دا بكەن بەدادپەروەری و داوەری ڕاست بن ، بە ڕاستی خوای گەورە دادپەروەرانی خۆش دەوێت .

جا دەبینین خوای گەورە پێش جەنگكردن فەرمانی بەئاشتی كردوە ، وە ئیمامی (عَلِي)یش (خوای لێ ڕازی بێت) لەگەڵ (خَوَارِج)دا وای كرد ، ئەوەبوو (عَبْدُاللهِ بن عَبَّاس)ی نارد بۆ لایان و قسەی لەگەڵ كردن و ئامۆژگاری كردن ، جا زۆریان لێ پەشیمان بویەوە بەڵام ئەوانیتر هەر نەگەڕانەوە ، بۆیە ئیمامی (عَلِي) لەگەڵیان دا جەنگا [رواه احمد (87/1)] .

(   ) لەبەر فەرموودەی خوای گەورە لە سورەتی (الحجرات :9) كەلە پەراوێزی پێشوودا باسمان كرد ، كەتێیدا خوای گەورە پێویستی دەكات لەسەر موسوڵمانان كەوا

دار و دیلەکانیان بکوژرێت وە پارە و ماڵیشیان نابێتە دەست کەوت . (□□□)

بجەنگن لەگەڵ کۆمەڵی دەست درێژ کەردا ئەگەر دەست درێژی بکەنە سەر کۆمەڵێکیتر لە موسوڵمانان ، جاچی جا لەگەڵ کۆمەڵێك دا ئەگەر دەست درێژی بکەنەسەر پێشەوای موسوڵمانان ، ئەوە بێگومان پێویست ترە کەوا لەگەڵیان دا بجەنگیت . وە لەبەر فەرموودەکەی (عَرْفَجَة) (خوای لێ ڕازی بێت) کەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**مَنْ أتَاكُمْ وَأَمْرُكُمْ جَمِيعٌ عَلَى رَجُلٍ وَاحِدٍ يُرِيْدُ أَنْ يَشُقَّ عَصَاكُمْ أَوْ يُفَرِّقَ جَمَاعَتَكُمْ فَاقْتُلُوهُ**)) واتە : هەرکەسێك هات بۆلاتان لەکاتێك دا کە ئێوە بڕیارتان کۆیە لەسەریەك پیاو ، جا ئەو ویستی وابوو کەوا ئاژاوە بنێتەوە و جیاوازی و دووبەرەکی بخاتە کۆمەڵەکەتانەوە ، ئەوە بیکوژن [رواه مسلم رقم (2/رقم/1852) وغيره بروانە الإرواء (2452)] .

وەلە ڕیوایەتێکیتردا ((**فَمَنْ أَرَادَ أَنْ يُفَرِّقَ أَمْرَ هَذِهِ الأُمَّةَ وَهِيَ جَمْعٌ فَاضْرِبُوهُ بِالسَّيْفِ كَائِنَاً مَنْ كَانَ**)) واتە : جاهەر کەسێك ویستی جیاوازیبخاتە فەرمانی ئەم ئوممەتەوە کاتێك کۆیە ئەوە بەشمشێر لەگەردنی بدەن هەرکەسێك هەیە .

(□□□) چونکە بنەڕەت (أصْل) لەخوێن و ماڵی موسوڵمانان دا حەرام بونە ، وە هیچی لێ حەڵاڵ نابێت مەگەر بە بەڵگەی شەرعی .

وە خوای گەورەیش کاتێك کوشتنیانی حەڵاڵ کردوە ئەگەر بجەنگن و دەست درێژی بکەن ، بەڵام کاتێك کە بەدیل گیران ، ئەوە ئیتر لەدەست درێژی دەکەون و دەبنە ژێر دەستە کەوابوو کوشتنی دیلیان بەهیچ شێوەیەك حەڵاڵ نیە . بڕوانە [المحلى لابن حزم (12/المسألة/2158)] .

(الحَمْدُ لِلّهِ) ئەوە بەشی سنووری تاوانەکان کۆتایی پێ هات و ئێستایش دەچینە سەر بەشی تاوان کردن دەرهەق بە مرۆڤەکان .

لەبڵاوکراوەکانی ماڵپەڕی ئیمان وەن
www.iman1.com
هەمیشە لەگەڵمان بن بۆنوێبوونەوەی ئیمان
imanonekurd@yahoo.com